

การศึกษาเปรียบเทียบมโนทัศน์เรื่องร่างกายในปรัชญาของมิเชล ฟูโกต์ กับพุทธปรัชญาเถรวาท

A Comparative Study of The Concepts of Body in Michel Foucault and Theravada Buddhist Philosophy

พระสิทธิพร นรตตโม

วิโรจน์ วิชัย

Phra Sitthiporn Narattamo

Viroj Vichai

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

Corresponding Author. E-mail: narattamo182@gmail.com

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษามโนทัศน์เรื่องร่างกายในปรัชญาของมิเชล ฟูโกต์ 2) เพื่อศึกษามโนทัศน์เรื่องร่างกายในพุทธปรัชญาเถรวาท และ 3) เปรียบเทียบมโนทัศน์เรื่องร่างกายระหว่างปรัชญาของมิเชล ฟูโกต์กับพุทธปรัชญาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า มิเชล ฟูโกต์ มองว่าร่างกายเป็นสิ่งที่ประกอบสร้างขึ้นจากสังคม โดยที่ร่างกายมักถูกควบคุมบงการจากสถาบันทางสังคมต่างๆ ผ่านอำนาจในระดับจุลภาคที่ฟูโกต์เรียกว่า อำนาจชีวะ (Bio-power) อำนาจชนิดนี้จะมีชีวิตและทำงานได้เอง แม้ว่าอาจจะมองไม่เห็น หากแต่เป็นอำนาจที่เราบังคับตัวเอง ฟูโกต์เรียกร่างกายที่อ่อนปวกเปียก ว่าอ่อนสอนง่ายแบบนี้ว่า “ร่างกายใต้บงการ” (Docile body)

ขณะที่พุทธปรัชญาเถรวาท มองว่าร่างกายเป็นสิ่งที่ประกอบสร้างขึ้นตามธรรมชาติ ในรูปของสิ่งต่างๆ ที่มาประชุมรวมกัน ประกอบไปด้วยส่วนที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมหรือที่เรียกว่าเบญจขันธ์ ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ โดยที่รูปขันธ์คือส่วนที่เป็นรูปธรรมทั้งหมด สามารถจัดได้อีกสองกลุ่ม คือ มหาภูตรูปกับอุปาทายรูป ซึ่งเป็นกลุ่มของวัตถุและลักษณะที่อาศัยวัตถุเกิดขึ้น

ดังนั้น มิเชล ฟูโกต์จึงมีมโนทัศน์ต่อร่างกายว่า เป็นสิ่งที่ถูกสังคมสถาปนาขึ้น โดยที่สถาบันทางสังคมของรัฐสมัยใหม่ มีเทคนิควิธีการทางอำนาจในการควบคุมร่างกาย เพื่อสร้างระเบียบวินัยของพลเมือง ในขณะที่พุทธปรัชญา มีมโนทัศน์ต่อร่างกายว่า ร่างกายเป็นสิ่งที่ประกอบขึ้นตามธรรมชาติ หากแต่ต้องอาศัยพระธรรมวินัย เพื่อควบคุมความประพฤติกายเช่นกัน

คำสำคัญ: มโนทัศน์เรื่องร่างกาย, มิเชล ฟูโกต์, พุทธปรัชญาเถรวาท

Abstract

The objectives of this thesis are: 1) to study the concept of the body in the philosophy of Michal Foucault, 2) to study the concept of body in Theravada Buddhist philosophy and 3) to compare the concepts of the body between Michal Foucault’s philosophy and Theravada Buddhist Philosophy.

The results are found that: Michal Foucault views that the body is a composition from society. The body is almost controlled by the various social institutions via the micro power that was called by him as “Bio-power”. Even through it could not be seen, but it is alive and automatically. By this power we control ourselves. Michal Foucault labelled the weak and tame as “docile body”.

At the means time, the Theravada Buddhist philosophy considers that the body is naturally composed in the forms of different things having formed with the immaterial and the material things. These are named as the Five Aggregates, i.e., form, feeling perception, mental formation, and consciousness. The form is the most concrete things having divided in to two groups; the primary elements and derivative materiality which are the corporeal.

Therefore, Michal Foucault views on the body as the social formation under the modern state’s social institutions controlling with technique of power in controlling the body. This is aiming to set the population discipline. While in Buddhist philosophy, the body is naturally composed thing. To control the physical behavior, the doctrine and the discipline are necessary need.

Keywords: The Concept of Body, Michal Foucault, Theravada Buddhist Philosophy

บทนำ

ในทางชีววิทยา ร่างกายนับเป็นจุดอ้างอิงร่วมทางชีวภาพที่กำหนดการดำรงอยู่และรูปแบบชีวิตของสิ่งมีชีวิตต่างๆ กล่าวคือ ร่างกายถูกประกอบสร้างซึ่งจากองค์ประกอบในระดับโมเลกุล (molecular components) (David Armstrong, 1987: 59) ร่างกายจึงถูกถอดแยก

(disembody) ประดุจดังส่วนประกอบที่รวมกันเข้าเป็นรณนัต ขณะเดียวกันในทางสังคมศาสตร์ นับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา ความแตกต่างทางความสามารถและข้อจำกัดทางด้านร่างกายระหว่างเพศชายและเพศหญิงคือสิ่งที่นิยามปัจเจกชน อันเป็นที่มาของความสัมพันธ์ทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ

เวลาต่อมา การเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อร่างกายเกิดขึ้นเมื่อความคิดเรื่อง “หนึ่งเพศ/หนึ่งร่างกาย” ถูกแทนที่ด้วยความคิดใหม่เกี่ยวกับ “ความแตกต่างของลักษณะทางกายวิภาคและสรีรวิทยา” อันเป็นผลสืบเนื่องของอัตลักษณ์และการแบ่งหน้าที่ในสังคม ร่างกายจึงดำรงอยู่ในฐานะของวัตถุแห่งการศึกษา โดยเฉพาะร่างกายของผู้หญิง ซึ่งถูกมองว่าอ่อนแอและเปราะบางกว่าเพศชาย ด้วยเหตุนี้ การจัดตำแหน่งแห่งที่และความสัมพันธ์ทางสังคม ร่างกายของผู้หญิงถูกสร้างมาเพื่อสืบเผ่าพันธุ์ เลี้ยงลูก และอยู่ในอาณาบริเวณของครัวเรือน (L. Jordon, 1989: 26)

แม้ความรู้ทางด้านร่างกายจะสัมพันธ์อยู่กับชุดคำอธิบายทางชีววิทยาและสรีรวิทยา แต่มีอีกทัศนคติที่เชื่อว่า ร่างกายเป็นสิ่งที่ประกอบสร้างโดยสังคม (social constructionism) ในหนังสือ “Discipline and punish: the birth of prison” ของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางร่างกายกับสถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่ควบคุมร่างกาย โดยร่างกายถูกสร้างและมีอยู่ในวาทกรรม (discourse) วาทกรรมเป็นมโนทัศน์ที่สำคัญของฟูโกต์ อันหมายถึงชุดความรู้ ความจริงซึ่งมีอิสระในตัวเอง จนสามารถมีอำนาจในการบงการต่อผู้ที่สยบยอมต่อวาทกรรมนั้น จนมีผลทำให้ร่างกายกลายเป็นสิ่งที่ฟูโกต์เรียกว่า “ร่างกายใต้บงการ” (docile body) ซึ่งหมายถึงร่างกายที่อ่อนน้อม สยบยอมต่ออำนาจ (Michel Foucault, 1979: 8)

การเปลี่ยนเป้าหมายของวาทกรรมจากร่างกายไปสู่ร่างกายที่ถูกกำกับด้วยจิตใจ เห็นได้จากการศึกษาเรื่องการลงทัณฑ์ ฟูโกต์แสดงให้เห็นว่าภายใต้กฎหมายสมบูรณ์อาญาสิทธิราชย์ การลงทัณฑ์ที่รุนแรงต่อนักโทษด้วยการเผาทั้งเป็น ทรมาน หรือการตัดแขนตัดขา ซึ่งกระทำต่อหน้าสาธารณชน โดยที่ร่างกายเป็นเป้าหมายของการลงทัณฑ์ อันแสดงถึงอำนาจของสถาบันกษัตริย์ที่กระทำต่อร่างกายของปัจเจกชน ขณะเดียวกัน ระบบคุกในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ได้เปลี่ยนเป้าหมายจากการลงทัณฑ์ที่รุนแรงต่อร่างกาย เป็นการกักขังที่จัดการอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ คุกสมัยใหม่ที่เรียกว่าพานอปติคอน (panopticon) โดยห้องซังจะถูกจัดเรียงเป็นวงกลม มีหอสังเกตการณ์อยู่ตรงกลาง ซึ่งทำให้ผู้คุมสามารถมองเห็นนักโทษได้อย่างทั่วถึง ขณะเดียวกันนักโทษก็ไม่มีโอกาสได้รู้เลยว่าเขากำลังถูกจ้องมองอยู่หรือไม่ ฟูโกต์กล่าวว่าคุกในลักษณะนี้ อำนาจในการควบคุมถูกถ่ายโอนจากผู้คุมและรัฐ ไปยังตัวนักโทษเอง นักโทษจึงตกอยู่ในภาวะของผู้ถูกจ้องมอง และรู้ตัวว่ากำลังถูกมอง นักโทษจึงเกิดการควบคุมตัวเอง และจัดการกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ซึ่งได้เคลื่อนย้ายจากการควบคุมร่างกาย ไปสู่การควบคุมจิตใจของนักโทษเอง เกิดการสร้างระเบียบวินัย (Michel Foucault, 1980: 58) ฟูโกต์เรียกอำนาจชนิดนี้ว่า “อำนาจชีวะ” (bio-power) ซึ่งหมายถึง อำนาจที่มีชีวิตและทำงานเองได้ แม้จะมองไม่เห็นอำนาจ

ทำงานควบคุมอย่างไร จึงเป็นอำนาจที่เราบังคับตัวเอง ร่างกายจึงได้กลายเป็น “ร่างกายใต้บงการ” (docile body) ในที่สุด

ในการทำงานเดียวกับร่างกายในมโนทัศน์ของฟูโกต์ ร่างกายในทัศนะของพุทธปรัชญา ดำรงอยู่ควบคู่กับจิตมาโดยตลอด หากแต่ในประวัติศาสตร์พุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญกับการฝึกจิตยิ่งกว่ากาย ดังข้อความในธรรมบทที่ว่า (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ชุ.ธ.อ. 1/20-21, ชุ.ชา. (แปล) 27/386/537, 2539)

“มโนปุพฺพคฺมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐฐา มโนมยา

ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จแล้วด้วยใจ”

อย่างไรก็ตาม มิได้หมายความว่า การฝึกจิตนั้นสามารถแยกออกจากกันได้จากการควบคุมกายได้ พุทธศาสนาเริ่มต้นด้วยการออกจากชีวิตฆราวาสสู่เพศบรรพชิต ย่อมหมายความว่า พุทธศาสนาย่อมมีข้อกำหนดหรือระเบียบแบบแผนต่างๆ หรือที่เรียกว่าพระวินัย พระวินัยจึงเป็นตัวกำหนดรูปแบบวิถีชีวิตอีกแบบหนึ่งของเพศบรรพชิต ซึ่งแตกต่างจากชีวิตของฆราวาสทั่วไป นับตั้งแต่เครื่องนุ่งห่ม ที่มาซึ่งอาหาร ข้อกำหนดเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยและชีวิตทางเพศ ซึ่งมุ่งไปสู่ความบริสุทธิ์ในเพศพรหมจรรย์ ซึ่งเป็นวิถีที่เอื้อต่อการบรรลุธรรม มองกันในแง่นี้พระวินัย จึงมีสถานะในลักษณะเดียวกันกับอำนาจชีวะของมิเชล ฟูโกต์อย่างมีนัยยะสำคัญ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษามโนทัศน์เรื่องร่างกายในศาสนาและปรัชญา
- 2) เพื่อศึกษามโนทัศน์เรื่องร่างกายในปรัชญาของมิเชล ฟูโกต์กับพุทธปรัชญาเถรวาท
- 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบมโนทัศน์เรื่องร่างกายในปรัชญาของมิเชล ฟูโกต์กับพุทธปรัชญาเถรวาท

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษามโนทัศน์เรื่องร่างกายในปรัชญาของมิเชล ฟูโกต์และพุทธปรัชญาเถรวาท รวมทั้งเปรียบเทียบมโนทัศน์ทั้งสองว่าเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร โดยการสืบค้นข้อมูลจากเอกสารที่เป็นงานเขียน บันทึกการบรรยายของมิเชล ฟูโกต์ และค้นคว้าจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนถึงบันทึกจากเอกสารประมวลกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ เป็นต้น

1) ขอบเขตด้านเนื้อหา
การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษามโนทัศน์เรื่องร่างกายในงานปรัชญาของมิเชล ฟูโกต์และพุทธปรัชญา

2) ขอบเขตด้านข้อมูล
ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) โดยการศึกษาค้นคว้ารวบรวมจากเอกสาร งานเขียนและคำบรรยายของมิเชล ฟูโกต์ รวมไปถึงศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องร่างกายหรือ ประวัติศาสตร์ของร่างกาย

ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) โดยการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับ มโนทัศน์เรื่องร่างกายทั้งจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เอกสารทางวิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องมโนทัศน์เรื่องร่างกายในปรัชญาของมิเชลฟูโกต์

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษเชิงเอกสาร (documentary research) โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1) การเก็บรวบรวมข้อมูล

(1) ศึกษาค้นคว้าจากข้อมูลปฐมภูมิจากหนังสือต้นฉบับภาษาอังกฤษ Madness and Civilization, Discipline and Punish, The History of Sexuality ของมิเชลฟูโกต์ และศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องร่างกายหรือประวัติศาสตร์ของร่างกาย

(2) ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์เรื่องร่างกายทั้งจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เอกสารทางวิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องมโนทัศน์เรื่องร่างกายในปรัชญาของมิเชลฟูโกต์

2) การลำดับข้อมูล

การจัดลำดับข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ โดยจัดแบ่งเนื้อหาที่ศึกษาค้นคว้าตาม พัฒนาการทางความคิดของประวัติศาสตร์เรื่องร่างกายในงานศึกษาของมิเชล ฟูโกต์ ขณะเดียวกัน ก็จัดลำดับมโนทัศน์เรื่องร่างกายของพระพุทธปรัชญาเถรวาทตามลำดับความสำคัญของคัมภีร์

3) วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

(1) วิเคราะห์มโนทัศน์เรื่องร่างกายจากการเปรียบเทียบระหว่างในปรัชญาของ มิเชล ฟูโกต์และมโนทัศน์เรื่องร่างกายในพุทธปรัชญาเถรวาท ว่าเหมือนหรือแตกต่างการอย่างไร เพราะเหตุใด

(2) สรุปและนำเสนอข้อมูล

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาค้นคว้ามีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1) มโนทัศน์เรื่องร่างกายในทางศาสนา

มโนทัศน์ทางศาสนาที่เกี่ยวกับร่างกายของทั้ง 3 ศาสนา คือฮินดู คริสต์และอิสลาม ถูกอธิบายและสัมพันธ์เชื่อมโยงอยู่กับความเชื่อในเรื่องพระผู้เป็นเจ้าที่เป็นสิ่งเคารพสูงสุด อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีชื่อเรียกสิ่งสูงสุดในแต่ละศาสนาที่แตกต่างกันออกไป แต่ท้ายที่สุดแล้ว มโนทัศน์ของทั้ง 3 ศาสนานั้น ล้วนแล้วแต่เชื่อว่า ร่างกายมนุษย์ถูกสร้างและเป็นสิ่งซึ่งประทานมาจากพระผู้เป็นเจ้า หน้าที่ของมนุษย์จึงเกี่ยวข้องกับการเข้าถึงพระผู้เป็นเจ้า ผ่านการประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา เพื่อท้ายที่สุดร่างกายมนุษย์ (รวมถึงจิตวิญญาณ) จะกลับเข้าไปเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระผู้เป็นเจ้าในท้ายที่สุด

ในขณะที่สิ่งที่แท้จริงสำหรับศาสนาฮินดูคือพรหมัน ร่างกายก็เป็นสิ่งที่มาจากพรหมัน เช่นเดียวกับสิ่งทั้งหลาย การที่สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นไม่ใช่การที่สิ่งทั้งหลายเกิดจากสิ่งอื่น แต่เป็นการที่พรหมันกลายสภาพเป็นสิ่งเหล่านั้น โลกภายนอกที่ปรากฏต่อประสาทสัมผัสจึงไม่ใช่เครื่องมือที่จะเข้าถึงความจริงแท้ ผู้ที่ยังติดยึดอยู่กับความรู้ชั้นประสาทสัมผัส จึงติดยึดอยู่กับโลกที่ประสาทสัมผัสรับรู้ ผ่านรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัสจึงเชื่อว่าความจริงเป็นอย่างนั้นตามประสาทสัมผัส ส่วนผู้ที่ได้ศึกษาและใช้ปัญญาฝึกปฏิบัติมากพอจะสามารถพ้นจากอำนาจลวงของประสาทสัมผัสได้ และเข้าถึงความรู้ที่แท้จริง และตระหนักว่าความรู้ที่ผ่านจากประสาทสัมผัสไม่จริง สิ่งที่จริงแท้คือพรหมัน และความสุขที่แท้คือการสละความสุขทางวัตถุเข้าสู่ความสุขที่เที่ยงแท้คือความสงบศานติซึ่งเกิดจากการที่จิตมีสภาพเดียวกับพรหมัน สภาวะเช่นนี้คือการเข้าถึงโมกษะหรือความหลุดพ้นอันเป็นจุดหมายที่แท้จริงของชีวิต (แสง จันทร์งาม, 2534: 117-119)

ศาสนาคริสต์ก็มีทรรคนะว่า ร่างกายมนุษย์ซึ่งเป็นสิ่งที่พระเจ้าประทานมาให้ จุดมุ่งหมายปลายทางของการดำรงอยู่ของมนุษย์คือการกลับคืนสู่ความสัมพันธ์กับพระเจ้าดั้งเดิม การที่จะมุ่งไปสู่จุดหมายนั้นได้ มนุษย์ต้องปฏิบัติตามหลักความดีที่พระเจ้าทรงสอนโดยผ่านทางประสงค์ของพระองค์ ต้องละบาปความชั่วต่างๆ มนุษย์ก็จะรอดจากผลบาปนั้นและกลับไปมีชีวิตร่วมกับพระเจ้าได้ คำสอนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ซึ่งพระเยซูนำมาประกาศก็คือ “จงรักพระเจ้า” และ “จงรักเพื่อนบ้านเหมือนรักตนเอง” คำสอนดังกล่าวนี้ เป็นคำสอนที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งทั้งหมดเป็นลักษณะคำสอนที่สำคัญของชาวคริสต์

ขณะเดียวกันในศาสนาอิสลาม การสร้างโลกเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ของพระผู้เป็นเจ้ายิ่งกว่าการสร้างมนุษย์ ซึ่งเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการสร้างโลกและจักรวาลเท่านั้น อย่างไรก็ตาม มนุษย์ก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน กล่าวคือ พระผู้เป็นเจ้าได้ให้มนุษย์ปกครองโลกนี้ แล้วประทานสิ่งต่างๆ ในโลกเพื่อให้มนุษย์ได้ใช้สอยเพื่อให้เป็นประโยชน์แก่ตน การให้ความ

สำคัญแก่นมนุษย์ปรากฏชัดในคำสอนอันเป็นหลักของศาสนาอิสลามซึ่งเข้าไปจัดระเบียบเกี่ยวกับร่างกายมนุษย์ทั้งในอาณาบริเวณของครอบครัวและพื้นที่สาธารณะ คำสอนในศาสนาอิสลามจึงเป็นหลักปฏิบัติที่แพร่หลายโดยไม่ผ่านสถาบันที่เป็นสื่อกลางดังเช่นศาสนาอื่น หากแต่มุสลิมทุกคนถือเป็นผู้ปฏิบัติเท่าเทียมกัน ไม่แยกข้อปฏิบัติของนักบวชออกจากปัจเจกบุคคล ทุกคนจึงเป็นศาสนิกโดยฐานะทางศาสนาเท่าเทียมกัน ทุกคนจึงปฏิบัติหน้าที่ของมนุษย์ผู้มีศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้าของค์เดียวคือ “อัลลอฮ์” อย่างมั่นคง และปฏิบัติตามโอองการของพระองค์ มองกันในแง่ชีวิตของชาวมุสลิมทุกคนจึงเป็นชีวิตทางศาสนา (สมภาร พรหมทา, 2552: 210)

2) มโนทัศน์เรื่องร่างกายในทางปรัชญา

มโนทัศน์เรื่องร่างกายของปรัชญา อาจแบ่งให้เข้าใจได้ง่ายขึ้นโดยจะแบ่งเป็นยุครุ่งเรืองในปรัชญากรีกและปรัชญาสมัยใหม่ มโนทัศน์เรื่องร่างกายของปรัชญากรีกนั้น สัมพันธ์อยู่กับแนวคิดที่โน้มเอียงไปในทางเทววิทยาและอภิปรัชญา กล่าวคือ ทั้งทฤษฎีเรื่องโลกแห่งมโนคติของเพลโตหรือแนวคิดในเรื่องสารัตถะของอริสโตเติลก็ยังคงกลืนอายุความหมายทางภววิทยาที่อิงอยู่กับสิ่งเหนือธรรมชาติ แม้กระนั้นแนวคิดทางปรัชญากรีกก็ได้กลายเป็นรากฐานที่สำคัญของพัฒนาการทางปรัชญาตะวันตกเรื่อยมา

ร่างกายมนุษย์ในมโนทัศน์ของเพลโตดำรงอยู่ในฐานะแบบจำลองซึ่งถูกอ้างอิงมาจากโลกของแบบอีกต่อหนึ่ง ร่างกายมนุษย์ในโลกแห่งผัสสะจึงเป็นสิ่งที่ไม่สมบูรณ์ ร่างกายที่มีความสมบูรณ์อยู่บ้าง ก็เนื่องมาจากมีส่วนร่วมกับแบบของร่างกายมนุษย์ซึ่งอยู่ในโลกแห่งมโนคติ สำหรับเพลโต มนุษย์ประกอบด้วยร่างกายและวิญญาณ โดยที่ลำพองร่างกายย่อมไม่อาจเคลื่อนไหวหรือมีชีวิตขึ้นได้ เพราะร่างกายเป็นสิ่งของประเภทเดียวกันกับก้อนอิฐ วิญญาณเป็นตัวการของชีวิตและการเคลื่อนไหวของมนุษย์ เราจึงเรียกมนุษย์ผู้ไม่มีวิญญาณว่าคนตาย (Paul Friedlander, 1958: 154)

ในส่วนของอริสโตเติลนั้น แม้อริสโตเติลจะยอมรับว่ามีแบบอยู่จริงตามที่เพลโตอธิบาย หากแต่อริสโตเติลแย้งว่าโลกแห่งแบบไม่ได้มีอยู่จริง แบบจึงไม่ได้แยกอยู่นอกโลกของสิ่งเฉพาะ แต่แบบอยู่ร่วมกับสิ่งเฉพาะในโลกแห่งผัสสะนี้เอง ข้อโต้แย้งที่สำคัญของอริสโตเติลที่มีต่อเพลโตก็คือ ทฤษฎีแบบของเพลโตไม่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างแบบกับสิ่งเฉพาะอย่างชัดเจนได้ ดังนั้น อริสโตเติลจึงนำแบบลงมาจากโลกแห่งแบบ แล้ววางไว้ในสิ่งเฉพาะ กล่าวคือ แบบเป็นแก่นสารหรือสารัตถะของสิ่งเฉพาะใดก็ต้องอยู่ภายในสิ่งเฉพาะนั้น เช่น แบบของมนุษย์ก็อยู่ในมนุษย์แต่ละคน เป็นต้น และเนื่องจากแบบเป็นสิ่งที่อยู่ภายในสิ่งเฉพาะ อริสโตเติลเรียกแบบว่า “สาระ” (Substance) เพราะแทรกสติด (Subsist) อยู่ภายในสิ่งเฉพาะนั้น แบบจึงเป็นแก่นสารหรือสารัตถะ (Essence) ของสิ่งเฉพาะ เพราะแบบเป็นลักษณะสำคัญที่ช่วยให้คำจำกัดความสิ่งต่างๆ ว่าหมายถึงอะไรและต่างจากสิ่งอื่นๆ อย่างไร (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2552: 188-191)

พัฒนาการเรื่องร่างกายในปรัชญาตะวันตกมาเด่นชัดขึ้นในปรัชญาของเดส์การ์ต ในการอธิบายมนุษย์และโลกแห่งวัตถุ เดส์การ์ตได้แบ่งแยกสิ่งสองสิ่งออกจากกันอย่างสิ้นเชิง สองสิ่งนั้นก็คือ “สิ่งที่มีรูปร่าง” หรือมีความกว้างยาวสูง (extended substance หรือ res extensa) อันได้แก่วัตถุสารหรือ “กาย” ต่างๆ ซึ่งรวมถึงร่างกายมนุษย์กับ “สิ่งที่คิดได้” (thinking substance หรือ res cogitans) ซึ่งก็คือจิตของมนุษย์ ความพยายามของเดส์การ์ตคือการวิเคราะห์หาแก่นแท้และความเป็นธรรมชาติของเขา ในที่สุดก็พบว่าจิตและกายมีธรรมชาติที่ต่างกันอย่างสิ้นเชิง

การแบ่งแยกอย่างสิ้นเชิงระหว่างกายและจิตเช่นนี้ คือว่าความเป็นทวินิยมในปรัชญาของเดการ์ต (Cartesian Dualism) ทวินิยมจิต-กายของเดส์การ์ตเป็นเสมือนเครื่องตอกย้ำความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลก การแบ่งแยกระหว่างจิตกับกายหรือสิ่งที่คิดได้กับสิ่งที่มีรูปร่าง ก่อให้เกิดความแปลกแยกและความเป็นอื่น (alienation) ระหว่างมนุษย์กับโลก การมองมนุษย์ในฐานะ “สิ่งที่คิดได้” ไม่เพียงแต่ทำให้มนุษย์แตกต่างและถูกแบ่งแยกจากจักรวาลของวัตถุเท่านั้น แต่ยังมีนิยามมนุษย์ในฐานะเป็นสิ่งที่มีความธรรมชาติที่ไปกันไม่ได้ (incompatible) กับธรรมชาติของวัตถุสารอื่นใดในจักรวาลนี้ ธรรมชาติของวัตถุที่มีรูปร่างมีความกว้างยาวสูง อาศัยการนิยามจากหลักการทางเรขาคณิตที่ว่าด้วยรูปทรงสามมิติ และอธิบายได้โดยอาศัยหลักการทางฟิสิกส์ที่ว่าด้วยการแบ่งตัวและเรียงตัวของอนุภาคเป็นรูปทรงขนาดต่างๆ แต่ธรรมชาติของมนุษย์ในฐานะ “จิต” หรือมนุษย์ในฐานะ “สิ่งที่คิดได้” คือสิ่งที่ไม่มีการรูปร่าง แบ่งตัวไม่ได้ และไม่สามารถถูกอธิบายได้ด้วยวิธีการเชิงปริมาณของวิทยาศาสตร์แผนใหม่ (J. Cottingham, R. Stoothoff, and D. Murdoch, 1985: 127)

3) มโนทัศน์เรื่องร่างกายในปรัชญาของมิเชล ฟูโกต์

มโนทัศน์ในเรื่องร่างกายของฟูโกต์ คือสิ่งซึ่งเป็นผลพวงจากความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และอำนาจในสังคมสมัยใหม่ โดยที่ฟูโกต์ได้ใช้วิธีการศึกษาจากการวิจัยเอกสารจำนวนมากที่หลงเหลือมาจากยุครู้แจ้ง ทำให้เห็นว่า ร่างกายมนุษย์เป็นสิ่งซึ่งเป็นทั้งสนามทดลองควบคู่ไปกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของการเกิดขึ้นของสถาบันทางสังคมสมัยใหม่ ที่ใช้เทคนิควิธีการทางอำนาจเพื่อมาควบคุม บงการร่างกายของปัจเจกบุคคล เพื่อให้เชื่อและง่ายต่อการปกครอง

สิ่งที่ฟูโกต์พยายามชี้ให้เห็นก็คือ ถ้อยแถลง (statements) หนึ่งที่เป็นตัวสร้างความสัมพันธ์กับถ้อยแถลงอื่นๆ ที่แบ่งปันพื้นที่และสร้างรูปแบบของความหมายต่างๆ ขึ้นมา ถ้อยแถลงดังกล่าวซ่อนตัวอยู่ภายใต้คำพูดและสัญลักษณ์ ซึ่งเกี่ยวโยงอยู่กับอำนาจ ความรู้และความจริง ด้วยเหตุที่ว่าทกรรมไม่อาจดำรงอยู่ได้อย่างอิสระ หากปราศจากการคำนวณของอำนาจ และในทางกลับกันอำนาจก็ไม่สามารถสถาปนาตัวเองขึ้นมาได้ หากขาดซึ่งวาทกรรมในการสร้างชุดความรู้เพื่อสยบยอมและปฏิบัติตามอำนาจ ดังนั้นสิ่งที่ฟูโกต์พยายามชี้ให้เห็นก็คือ ความรู้ (วาท

กรรม) ที่ซ่อนอยู่ภายใต้ความเป็นเอกภาพ ความผสมกลมกลืน เกี่ยวโยงกับการค้าจุนเจือช่วยสถาบัน (อำนาจ) ในหนังสือ The archeology of knowledge คือความพยายามอีกขั้นของฟูโกต์ ต่อจากงานชิ้นก่อนอย่างหนังสือ “The order of thing” เพื่อชี้ให้เห็นว่า วาทกรรม คือความรู้และความจริงที่มีอิสระในตัวเอง จึงมีอำนาจในการกำหนด บงการ ฟูโกต์ได้เริ่มหันมาสนใจสืบค้นประวัติศาสตร์ของวาทกรรมหรือปฏิบัติการของวาทกรรม เพื่อดูว่าวาทกรรมทำงานอย่างไร (Michel Foucault, 1973: 387)

ในหนังสือ Madness and civilization: a history of insanity in the age of reason ฟูโกต์ได้หยิบยกเอา “ความบ้า” มาเป็นประเด็นในการศึกษา ในฐานะที่เป็นปฏิบัติการของวาทกรรม ฟูโกต์อธิบายว่า ความบ้า นั้นเป็นสิ่งที่เกิดจากการนิยามหรือการสร้างความหมายขึ้นมา เพื่อกำหนดพรมแดนให้เห็นความแตกต่างจากความปกติ ในคำอธิบายของฟูโกต์ หลักในการสร้างวาทกรรม ก็คือ ความพยายามที่จะแยกแยะให้เห็นความแตกต่าง หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นการสร้างพรมแดน ในทำนองเดียวกับการสร้างพรมแดนของสาขาวิชา วาทกรรมจึงเป็นสิ่งที่ผูกพันอยู่กับปฏิบัติการของการแบ่งแยกกีดกัน ในประเด็นนี้ฟูโกต์ได้ยกตัวอย่างการสถาปนาโรงพยาบาลจิตเวช ในศตวรรษที่ 17 ที่ได้แยกเอาคนบ้าหรือคนที่ถูกนิยามว่ามีจิตวิปลาสไปกักขังไว้ในสถาบัน นำไปสู่การแบ่งแยก และสร้างเขตแดนขึ้นมา ด้วยการห้ามคนบ้าและคนดีอยู่ด้วยกัน การแบ่งแยกนี้เองคือสิ่งที่ฟูโกต์เรียกว่ากระบวนการก่อรูปของวาทกรรม (discursive formation) (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2552: 54)

ในคำอธิบายของฟูโกต์ วาทกรรมจึงเป็นความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ที่ถูกนิยามว่าเป็นความจริง ภายใต้กรอบความรู้แบบหนึ่ง ด้วยปฏิบัติการของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ในการนิยามความหมาย โดยที่วาทกรรมดังกล่าวเริ่มต้นจากมุมมองซึ่งมีต่อสถาบันทางสังคม ได้แก่ โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย สาขาวิชาการ ในหนังสือของฟูโกต์ที่ชื่อ “Discipline and Punish: The Birth of Prison” ความความจงใจของฟูโกต์ที่ต้องการเล่นคำว่า “discipline” ที่ในความหนึ่งหมายถึง สาขาวิชา และในอีกความหมายหนึ่งก็คือวินัยที่เข้ามาควบคุมร่างกายมนุษย์ สำระสำคัญของงานชิ้นนี้จึงเป็นความพยายามของฟูโกต์ที่จะชี้ให้เห็นว่า สถาบันเช่นคุกนั้น รวมเอาสาขาวิชาอาชญาวิทยาและวินัย (discipline) เข้าไว้ด้วยกัน สถาบันจะคอยกำหนดควบคุมวินัยและกำกับร่างกายของปัจเจกบุคคลให้เป็นไปอย่างที่ต้องการ

ในหนังสือ “Discipline and Punish: the birth of prison” ฟูโกต์เริ่มต้นด้วยการเล่าถึงเหตุการณ์ในปี ค.ศ.1757 ด้วยการลงโทษบนเรือนร่างของเดมิเียนผู้รบบปลงพระชนม์กษัตริย์ (Demiens the regicide) (Michel Foucault, 1979: 3) ที่แสดงภาพความน่าสะพรึงกลัวของการทรมานเรือนร่างของนักโทษต่อหน้าสาธารณชน ก่อนที่จะเล่าถึงกฎระเบียบและตารางเวลาประจำวันในทัณฑสถานสำหรับเยาวชนในกรุงปารีสที่สร้างขึ้นโดย Léon Faucher (ค.ศ.1803 - 1854) นักการเมืองและนักเศรษฐศาสตร์คนสำคัญ โดยเป็นการกำหนดกฎระเบียบ

ของการตื่นนอน การสวดมนต์ การรับประทานอาหาร การเรียนหนังสือ การพักผ่อน ฯลฯ การหยิบยกเอาเรื่องที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงมาเล่าเช่นนี้ ก็เพื่อที่จะแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของปฏิบัติการแห่งการลงทัณฑ์ ซึ่งเคลื่อนย้ายจากทัณฑกรรมที่มีต่อร่างกายของนักโทษต่อหน้าสาธารณชน แล้วแทนที่ด้วยการลงทัณฑ์ในรูปแบบที่ต่างออกไป พูโกต์กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงนี้คือการเคลื่อนย้ายถ่ายเทเป้าหมายจากการลงโทษบนเรื่องร่างของมนุษย์ มาสู่การลงทัณฑ์บนจิตใจหรือจิตวิญญาณ ถึงกระนั้นอาจกล่าวได้ว่า ร่างกายไม่ได้เป็นเป้าหมายปฐมภูมิของการถูกลงทัณฑ์โดยตรงอีกต่อไป แต่ก็ยังต้องตกอยู่ภายใต้ระเบียบกฎเกณฑ์ของกระบวนการลงทัณฑ์อยู่ดี เพราะเหตุที่ว่าร่างกายก็ยังคงถูกคุมขัง ถูกบังคับให้ทำงาน ถูกกลิตลอนสิทธิในความสัมพันธ์ทางเพศ และยังคงอยู่ภายใต้กฎระเบียบอีกมากมาย การทัณฑกรรมและการประหารชีวิต ในลักษณะที่เป็นพิธีกรรมและประจักษ์กลางที่สาธารณะซึ่งได้สถาปนาอำนาจความสัมพันธ์ขององค์อธิปัตย์หรือรัฐที่กระทำต่อร่างกายของประชาชนและทำให้อำนาจขององค์อธิปัตย์กลายเป็นกฎหมาย (Michel Foucault, 1979: 50)

ความหมายของอำนาจที่พูโกต์หันกลับไปศึกษาจึงสัมพันธ์อยู่กับเรื่องของความรู้ อำนาจกับความรู้ไม่สามารถมองแยกออกจากกันได้ เพราะเมื่อมีความรู้แล้ว ความรู้นั้นจะมีอำนาจมาควบคุมพฤติกรรมของเราเอง โดยที่ไม่จำเป็นต้องมีใครมาจ้องมองดูเราอยู่ พูโกต์เรียกอำนาจชนิดนี้ว่า “อำนาจชีวะ” (bio-power) (นพพร ประชากุล, 2554: 23) อำนาจชนิดนี้จึงเป็นอำนาจที่มีชีวิตและทำงานได้เอง แม้จะมองไม่เห็นและไม่ทราบได้ว่ามาควบคุมอย่างไร หากแต่เป็นอำนาจที่เราบังคับตนเอง พูโกต์เรียกร่างกายของผู้ที่บังคับ บงการตัวเองว่า “ร่างกายใต้บงการ” (docile body) อันหมายถึงร่างกายที่อ่อนปวกเปียกและว่านอนสอนง่าย

4) มโนทัศน์เรื่องร่างกายในพุทธปรัชญา

การนิยามความหมายที่เกี่ยวกับร่างกายในพุทธปรัชญา ได้ชี้ชวนให้เห็นถึงการถือกำเนิดขึ้นของร่างกายมนุษย์ซึ่งอิงอาศัยหรือสัมพันธ์อยู่กับระบบกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติ ร่างกายของมนุษย์จึงไม่ใช่อะไรนอกจากการปะติดปะต่อ ผสมปนเปและรวมกันเขาของธาตุทั้ง 4 และตกอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติหรือหลักสัจธรรม อย่างไรก็ตาม พุทธปรัชญาถือหลักสัจธรรมหรือความจริงของสิ่งทั้งหลายว่าเป็นเรื่องธรรมดา เป็นสิ่งที่ไม่ได้มีใครประทานมาให้ หากแต่มีอยู่แล้วในธรรมชาติ ไม่ว่าจะพระพุทธรูปเจ้าจะอุบัติขึ้นหรือไม่ มันก็เป็นอยู่อย่างนั้นเป็นธรรมดา ดังนั้น คำว่าธรรมชาติและธรรมดาก็คือ ธรรม มโนทัศน์แบบพุทธปรัชญาจึงมีความเห็นว่า การเกิดขึ้นของพระพุทธรูปเจ้า คือการที่บุคคลคนหนึ่งได้ค้นพบธรรมหรือความจริงซึ่งเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่มาก่อนแล้ว และนำธรรมเหล่านั้นมาสั่งสอน ชี้แจง แสดงให้เข้าใจง่าย แม้กระนั้นการที่จะนำความจริงของธรรมชาติให้เกิดผลในทางปฏิบัติ เป็นประโยชน์แก่มนุษย์และสังคม จึงจำเป็นต้องวางระบบระเบียบ โดยนำเอาหลักความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นเรื่องเหตุปัจจัย หรือเป็นไปตามเหตุปัจจัยของสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้น โดยเป็นเหตุเป็นผลต่อกัน กล่าวคือ เป็นการเอาหลักเกณฑ์ในกฎ

ธรรมชาตินั้น มาวางรูปเป็นกฎในหมู่มนุษย์ จากกฎธรรมชาตินี้ก็ได้สถาปนากฎขึ้นในหมู่มนุษย์ การจัดตั้งวางระเบียบกฎเกณฑ์ในหมู่มนุษย์นี้คือ วินัย (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยูร ธรรมปยุตโต), 2559: 1-2)

วินัย (วินย) อันเป็นระเบียบหรือแบบแผนความประพฤติ ความเป็นอยู่และการประกอบกิจการต่าง ๆ ซึ่งจัดตั้งวางไว้โดยเป็นประมวลแห่งข้อบัญญัติ ข้อปฏิบัติ ข้อกำหนด กฎน้อยใหญ่ สำหรับฝึกฝน ควบคุม กำกับความประพฤติและการปฏิบัติ ให้เป็นไปในแนวทางอันหนึ่งอันเดียวกัน ที่จะเกิดความเรียบร้อยดีงาม และความเจริญงอกงามสัมฤทธิ์ความมุ่งหมาย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2555: 915) ทำที่ทางพุทธปรัชญาที่มีต่อร่างกายเช่นนี้ สัมพันธ์ไปกับวิถีชีวิตและการปฏิบัติต่อร่างกายของพระภิกษุ กล่าวคือ พระภิกษุเกิดการพิจารณาร่างกายของตนเอง ให้เห็นถึงความไม่สวยไม่งาม ไม่เที่ยงแท้แน่นอน เป็นทุกข์ด้วยประการต่างๆ ตลอดถึงการควบคุมตัวเองให้ประพฤติตัวอยู่ในครรลองของพระธรรมวินัยและสอดคล้องกับกฎของธรรมชาติ กล่าวได้ว่า การพิจารณาร่างกายของพระภิกษุนั้น ไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือในการเจริญสมาธิภาวนาหรือการปฏิบัติที่เกี่ยวกับจิตเท่านั้น หากแต่เป็นเรื่องของการควบคุมร่างกายให้ประพฤติตามหลักของพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้แล้วด้วย

พระวินัยดำรงอยู่ในฐานะของการเป็นระเบียบ ข้อบังคับ กฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกันของพระภิกษุ อย่างไรก็ตาม พระวินัยไม่ได้มีลักษณะเป็นข้อห้ามแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ยังกำหนดข้อพึงปฏิบัติซึ่งมาในลักษณะคำแนะนำ ข้อบ่งชี้ ฯลฯ นอกจากนี้ พระวินัยยังกำหนดบทลงโทษสำหรับพระภิกษุที่ละเมิดหรือไม่ประพฤติตามพระวินัย การละเมิดพระวินัยนี้เรียกว่า “อาบัติ”

กล่าวได้ว่า อาบัติซึ่งเป็นบทลงโทษของพระภิกษุผู้ล่วงละเมิดสิกขาบทในพระวินัย นอกจากจะเป็นการควบคุมพระภิกษุให้มีความประพฤติที่ดีงามแล้ว พระวินัยยังเป็นเทคนิควิธีการของการใช้อำนาจทางศีลธรรมเพื่อควบคุมร่างกายและความประพฤติของพระภิกษุ อำนาจทางศีลธรรมของพระวินัยนี้ทำงานในระดับเดียวกับอำนาจซึ่งฟูโกต์เรียกว่า “อำนาจชีวะ” (bio-power) ซึ่งเป็นอำนาจที่ทำงานในระดับจุลภาค ล้วงลึกเข้าไปยังส่วนจิตใจของพระภิกษุ ให้สำรวมอินทรีย์ระมัดระวังร่างกายไม่ให้ล่วงละเมิดอาบัติ อย่างไรก็ตาม การที่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งประพฤติดีงาม ตั้งอยู่ในศีล จึงมิใช่เพื่อมุ่งประโยชน์ที่พึงมีมาแก่ตนจากความเลื่อมใสของชาวบ้าน ซึ่งจะเป็นการปฏิบัติผิดพลาดอย่างเต็มที่ แต่ต้องมุ่งเพื่อประโยชน์สุขของสงฆ์และ ของชาวบ้านที่สัมพันธ์เกี่ยวข้อง สำหรับภิกษุปุถุชน การปฏิบัติเพื่อสงฆ์และเพื่อประชาชน ยังต้องดำเนินควบคู่ไปกับการฝึกหัดขัดเกลา ตนเอง แต่สำหรับพระอริยบุคคล โดยเฉพาะพระอรหันต์ซึ่งหมดกิจที่จะต้องฝึกตนในด้านศีล หรือหมดกิเลส โดยสิ้นเชิงแล้ว การรักษาศีล หรือปฏิบัติตามวินัย ก็มีแต่การกระทำเพื่อประโยชน์สุขของสงฆ์และประชาชนด้านเดียว เขาก็คบคินที่เป็นหลักใหญ่แห่งการดำเนินชีวิตและการบำเพ็ญกิจของพระพุทธเจ้าและพุทธสาวกที่ว่า “ปฏิบัติเพื่อประโยชน์

สุขของพหูชน...เพื่อเอื้ออนุเคราะห์โลก และคติแห่งการมีจิตเอื้อเอ็นดูแก่ชุมชนที่จะเกิด มาภายหลัง เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีงามของอนุชน หรืออย่างน้อยก็เพื่อเชิดชูความดีงามไว้ในโลก เป็นการเคารพ ธรรม เคารพวินัย นั่นเอง ด้วยเหตุนี้พระอริยบุคคลจึงรักษาศีลประพฤติกฎปฏิบัติอยู่ในเหตุผลอย่างเคร่งครัด การอ้างว่าตนหมด กิเลสแล้ว ไม่จำเป็นต้องรักษาศีลขาทข้อนั้นข้อนี้หรือจะทำอย่างนั้นอย่างนี้ก็ได้เพราะจิตไม่ยินดีในร้ายดั่งนี้ เป็นต้น ย่อมมิใช่ลักษณะของอริยชน ความจริงมิใช่แต่ศีลเท่านั้น แม้ข้อวัตรต่างๆ มากมาย ในการถือธุดงค์ข้อหนึ่งๆ ซึ่งมีใช้สิ่งจำเป็นแก่ ตัวท่าน และมีใช้ข้อบังคับในวินัย พระอรหันต์บางท่านก็ปฏิบัติโดยสม่ำเสมอ เพื่อเป็นทิวาสธรรมสุขวิหาร ส่วนตน และหวังจะอนุเคราะห์ชนรุ่นหลังให้ได้มีแบบอย่างที่ดีงาม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2555: 922)

อภิปรายผล

ผลจากการศึกษาเปรียบเทียบโมณฑิรน์เรื่องร่างกายในปรัชญาของมิเชลฟูโกต์กับพุทธปรัชญา สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1) ร่างกายเป็นสิ่งประกอบสร้างจากสังคม

โมณฑิรน์เรื่องร่างกายของมิเชล ฟูโกต์นั้นยึดโยงและสัมพันธ์อยู่กับวาทกรรมว่าด้วยอำนาจกับความรู้ที่กระทำต่อร่างกายมนุษย์ในนามของสถาบันทางสังคมต่างๆ ในประเด็นนี้ ฟูโกต์เริ่มต้นด้วยการชี้ชวนให้เห็นถึงการมองอำนาจในลักษณะที่ไม่ใช่สิ่งของ ที่มีผู้หนึ่งผู้ใดถือหรือครอบครองไว้เป็นสมบัติของผู้หนึ่ง กล่าวคือ ตามความเข้าใจที่มีมาก่อนหน้านั้น อำนาจมักถูกมองเป็นเหมือนสิ่งของ ที่ผู้คนสามารถถือหรือสวมใส่ไว้แล้วทำให้คนนั้นมีอำนาจ ในทฤษฎีของฟูโกต์แล้ว อำนาจไม่มีตัวตน แต่เคลื่อนไหวไปตามเงื่อนไข ด้วยการทำงานบนพื้นฐานของความสัมพันธ์และปฏิบัติของความสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อน ในระหว่างสถานที่แตกต่างกัน ทั้งสถาบันและกลุ่มก้อนทางสังคมต่างๆ ที่แตกต่างกันอย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นระบบราชการ หรือสถาบันการศึกษา สาขาวิชาการต่างๆ

ฟูโกต์อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจกับร่างกาย โดยเริ่มจากการนำเสนอแนวคิดที่ว่าด้วย “ร่างกายใต้บังคับการ” (docile body) เพื่อคัดตั้งกับความเข้าใจอย่างเก่า ฟูโกต์เสนอข้อถกเถียงใหม่ว่า ร่างกายของคนเรานั้นอาจจะถูกควบคุมโดยที่ไม่รู้ตัวก็ได้ ทั้งนี้ ก็เพื่อต้องการชี้ชวนให้เห็นว่า ร่างกายที่ยอมรับเอาความจริงของวาทกรรมชุดหนึ่ง จนตกอยู่ภายใต้อำนาจของวาทกรรมในการนิยามความจริงนั้น ทั้งนี้ก็เพราะไปยอมรับการควบคุม บังการจากความจริงนั้น ดังเช่น เมื่อคนไข้คนหนึ่งถูกแพทย์วินิจฉัยว่ากำลังป่วยเป็นมะเร็ง ร่างกายคนไข้หนึ่งก็อ่อนแอป่วยเปื่อยจนเป็นร่างกายใต้บังคับการ ด้วยการสยบยอมให้แพทย์จัดการกับร่างกายของตนอย่างไรก็ได้ เพียงแต่ขอให้ตนหายจากโรคนั้น (Michel Foucault, 1979: 143)

การกลายเป็นร่างกายใต้บังคับการ จากการยอมรับความจริงของวาทกรรมในอีกลักษณะหนึ่งนั้น ก็คือการรับความคิดหรือความหมายหนึ่งว่าเป็นความจริง ด้วยการยอมให้ความคิดนั้นเข้า

มายึดโยงเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายและจิตใจของตน จนความคิดดังกล่าวมีอำนาจบังคับ บงการคนนั้นโดยไม่รู้ตัว ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอำนาจที่มีความสัมพันธ์ที่ครอบงำร่างกายและจิตใจอย่างสลับซับซ้อน อำนาจที่เข้ามาควบคุม กำหนด บงการร่างกายของผู้คนจึงเป็นอำนาจที่ทำงานในระดับจุลภาค หรือที่ฟูโกต์เรียกว่า “อำนาจชีวะ” (bio-power) เป็นอำนาจในระดับที่เราควบคุมร่างกายของตนเอง ฟูโกต์ได้อุปมาอุปมัยว่านี่เสมือนเป็นการตัดเศียรของกษัตริย์ออกไป หมายความว่าอำนาจไม่ได้อยู่ที่คนใดคนหนึ่ง และไม่ใช้สมบัติเฉพาะของผู้มีอำนาจ เป็นอำนาจที่ไม่ต้องมีใครมาควบคุม แต่มนุษย์จะบังคับตัวเอง อำนาจชีวะจึงเป็นสิ่งที่ทำงานได้ แม้ไม่มีผู้มีอำนาจคอยบังคับ อำนาจจึงทำงานบนเงื่อนไขบางอย่างที่มองไม่เห็น และทำงานบนร่างกายของผู้คน

ดังนั้น มโนทัศน์ว่าด้วยร่างกายของฟูโกต์ ร่างกายจึงเป็นสิ่งที่ถูกกระทำโดยสถาบันทางสังคม ผ่านการใช้อำนาจเพื่อควบคุมบงการในระดับจุลภาค ที่บางทีปัจเจกบุคคลก็ไม่อาจทราบได้ว่ามีอำนาจชนิดนี้คอยบังคับบัญชาอยู่ หากแต่อำนาจได้อาศัยปฏิบัติการของวาทกรรมที่ว่าด้วยความรู้ และเมื่อปัจเจกบุคคลสมทาทานเอาความรู้ชุดใดชุดหนึ่งเข้าไปและยอมรับความรู้ชุดนั้นว่าเป็นความจริง ก็จะเกิดการเรียนรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับชุดความรู้นั้นๆ กลายเป็น “ร่างกายใต้บงการ” ที่อ่อนปวกเปียกและสยบยอมต่ออำนาจไปในที่สุด ร่างกายในมโนทัศน์ของฟูโกต์จึงเป็นสิ่งที่ไม่ได้มีเป้าหมายในตัวเอง หากแต่ต้องอาศัยการนิยาม และให้ความหมายโดยสังคม ซึ่งกระทำต่อร่างกายโดยอาศัยเทคนิควิธีการของอำนาจที่เรียกว่า “ระบียบวินัย”

2) ร่างกายเป็นสิ่งประกอบสร้างจากธรรมชาติ

ในทางตรงกันข้าม มโนทัศน์ที่เกี่ยวกับร่างกายของพุทธปรัชญากลับมีท่าทีว่า ร่างกายเป็นสิ่งทีประกอบกันขึ้นจากส่วนต่างๆ ในธรรมชาติและยึดโยงอยู่กับกฎธรรมชาติอย่างแยกจากกันไม่ออก กฎธรรมชาติเป็นสิ่งที่มีความมาก่อนแล้ว พระพุทธเจ้าทรงค้นพบธรรม คือ ความจริงนั้นแล้ว ก็ทรงนำมาประกาศเผยแผ่ สั่งสอน ชี้แจง แสดงให้เห็นเข้าใจง่าย หน้าที่ของพระพุทธเจ้าที่เกี่ยวกับธรรม จึงเป็นเพียงค้นพบและเอามาประกาศและสั่งสอน เพราะธรรมเป็นความจริงที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติ การที่จะให้ความจริงของธรรมชาติมีผลในทางปฏิบัติ เป็นประโยชน์แก่หมู่มนุษย์ในสังคม จึงต้องนำหลักความจริง คือ ธรรมนั้นมาจัดตั้ง วางเป็นระบบระเบียบ โดยนำเอาหลักความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นเรื่องของกฎแห่งเหตุปัจจัย หรือความเป็นไปตามเหตุปัจจัยของสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้น โดยเป็นเหตุเป็นผลแก่กันนั้น กล่าวคือ เอาหลักเกณฑ์ในกฎธรรมชาตินั้น มาวางรูปเป็นกฎในหมู่มนุษย์ จากกฎในธรรมชาตินั้นก็มาเป็นกฎในหมู่มนุษย์ การจัดตั้งวางระบบระเบียบในหมู่มนุษย์นี้ เรียกว่า วินัย

ร่างกายในความหมายทางพุทธปรัชญา จึงดำรงอยู่ในฐานะส่วนหนึ่งตามธรรมชาติ ทัศนะทางพุทธปรัชญาจึงมุ่งหมายให้พระภิกษุดำเนินวิถีของพรหมจรรย์ไปในทางที่สอดคล้องประสานกับกฎธรรมชาติ อาจกล่าวได้ว่า มโนทัศน์ทางพุทธปรัชญาที่เกี่ยวกับร่างกายนั้นสามารถแบ่ง

ออกไปได้ 2 ส่วน กล่าวคือ ส่วนที่มองว่าร่างกายเป็นสิ่งที่ยึดโยงอยู่กับภพภูมิจนชาติหรือหลักสัจธรรม และส่วนที่เป็นข้อประพจน์ปฏิบัติที่สัมพันธ์อยู่กับร่างกาย

ส่วนที่มองว่าร่างกายเป็นสิ่งที่ยึดโยงอยู่กับภพภูมิจนชาติหรือหลักสัจธรรม พุทธปรัชญามีทัศนะว่า ร่างกายของมนุษย์นั้น ไม่ใช่สิ่งที่ได้รับการประทานมาจากพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าของ หรือเป็นสิ่งซึ่งประกอบสร้างขึ้นมาจากส่วนต่างๆ ของพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าของ หากแต่เป็นสิ่งที่ประกอบกันเข้าจากส่วนต่างๆ ในธรรมชาติ โดยที่ส่วนประกอบต่างๆ ที่รวมกันเข้ามาเป็นร่างกายมนุษย์ ตลอดถึงสรรพสิ่งทั้งดำรงอยู่ในโลกนั้น ก็ล้วนเป็นสิ่งซึ่งประกอบสร้างกันขึ้นมาจากส่วนต่างๆ อีกทีหนึ่ง กล่าวคือ เมื่อแยกย่อยสิ่งที่เรียกว่า ร่างกาย หรือ ก้อนหิน ต้นไม้ ภูเขา หรือสิ่งที่เรียกว่า สุนัข หมา แมว สิ่งเหล่านี้ก็ล้วนแล้วแต่ประกอบสร้างจากส่วนต่างๆ ที่ดำรงอยู่ในธรรมชาติ พุทธปรัชญาเรียกส่วนประกอบที่มารวมกันเข้ามาเป็นร่างกายของมนุษย์นี้ว่า “ธาตุขันธ์” ประกอบไปด้วยส่วนที่เป็นรูปธรรม 1 ส่วน เรียกว่า รูปขันธ์ และส่วนที่เป็นนามธรรม 4 ส่วน ได้แก่ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์และวิญญาณขันธ์ตามลำดับ รูปขันธ์นั้น ดำรงอยู่ในสภาวะที่สามารถมองเห็นได้ และรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส เป็นสิ่งซึ่งประกอบกันเข้าเป็นกัลมเชนเนื้อ ผิวน้ำ อวัยวะน้อยใหญ่ ตลอดถึงส่วนที่เป็นน้ำ เลือด หรือของเหลวในส่วนต่างๆ ของร่างกาย เรียกรวมๆ กันได้ว่า อากาโร 32 ขณะเดียวกัน เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์และวิญญาณขันธ์ คือส่วนที่เป็นนามธรรม ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยประสาทสัมผัส หากแต่รับรู้ได้ผ่านการอาการหรือความรู้สึกต่างๆ ของร่างกาย เช่น ความรู้สึกสุขทุกข์หรือเฉยๆ ความจำได้หมายรู้ ความปรุงแต่งของอารมณ์ต่างๆ แลความรู้อารมณ์ต่างๆ เป็นต้น

และด้วยความที่ร่างกายซึ่งประกอบขึ้นจากส่วนต่างๆ ในธรรมชาติ ร่างกายซึ่งรวมไปถึงสรรพสิ่งซึ่งดำรงอยู่ในธรรมชาติ ก็ย่อมต้องตกอยู่ภายใต้กฎของธรรมชาติหรือที่เรียกว่า “กฎไตรลักษณ์” พุทธปรัชญามีทัศนะว่า กฎไตรลักษณ์นี้เอง เป็นสิ่งซึ่งดำรงอยู่มาก่อนแล้วหน้าการอุบัติขึ้นของพระพุทธเจ้าอยู่ก่อนแล้ว พระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นในโลกหรือไม่ หรือจะทรงค้นพบหรือไม่ กฎไตรลักษณ์นี้ก็ดำรงอยู่คู่กับสรรพสิ่งเสมอ อย่างไรก็ตาม พุทธปรัชญาปฏิเสธการอธิบายว่า กฎไตรลักษณ์นี้มีสถานะเดียวกับพระเจ้า หากแต่เป็นเพียงลักษณะความเป็นธรรมดาของสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติที่ไม่ใช่สิ่งซึ่งเที่ยงแท้ จีรังยั่งยืน ถูกบีบคั้นจนทำให้ทนได้ยากหรือเป็นทุกข์ และเป็นสิ่งซึ่งไม่ใช่ตัวตนถาวร เพราะบังคับบัญชาไม่ได้

คำอธิบายที่เกี่ยวกับร่างกายมนุษย์ของพุทธปรัชญาเช่นนี้ จึงนำไปสู่หลักคำสอนของพุทธปรัชญา โดยการที่พระพุทธเจ้านั้น ทรงแนะนำสั่งสอนให้พุทธสาวกดำเนินวิถีชีวิตให้สอดคล้องไปกับภพภูมิจนชาติหรือหลักสัจธรรม เมื่อมีผู้ที่สนใจเข้ามาบวชเป็นจำนวนมาก พระพุทธเจ้าก็ทรงวางหลักการที่มีลักษณะเป็นระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ ข้อพึงปฏิบัติ ข้อห้าม เพื่อให้พระภิกษุสามารถควบคุมร่างกายและความประพจน์ของตนเอง ให้เป็นไปในทำนองเดียวกับภพภูมิจนชาติ จนสามารถบำเพ็ญเพียรหรือควบคุมร่างกายและจิตใจของตนเองจนสามารถ

บรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดของพระศาสนาได้

ดังนั้น จะเห็นว่ามโนทัศน์เรื่องร่างกายของมิเชล ฟูโกต์กับพุทธปรัชญาแตกต่างกันในเบื้องต้น กล่าวคือ ฟูโกต์มองร่างกายว่าเป็นผลพวงจากการนิยามความหมายจากสังคม ร่างกายจึงเป็นสิ่งที่ไม่มีความหมายในตัวเอง หากแต่ต้องอาศัยการนิยาม จัดหมวดหมู่ จัดประเภทจากสถาบันทางสังคมต่างๆ ที่ไล่เรียงไปตั้งแต่โรงพยาบาล คุณ โรงเรียน ค่ายทหาร ฯลฯ ล้วนแล้วแต่มีส่วนในปฏิบัติการที่ให้ความหมายกับร่างกาย ผ่านการใช้อำนาจทางวาทกรรมที่มาในรูปของความรู้และความจริง แต่ในส่วนของมโนทัศน์ของร่างกายในพุทธปรัชญานั้น กลับมองว่าร่างกายเป็นส่วนประกอบซึ่งมารวมกันเข้าของสิ่งทั้งหลายที่ดำรงอยู่แล้วตามธรรมชาติ และดำเนินไปตามกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติหรือที่เรียกว่าสังขธรรม พระพุทธเจ้าคือผู้ที่ค้นพบกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติเหล่านั้น และทรงมาประกาศ ชี้แจง สั่งสอน และเพื่อให้ผู้คนสามารถเข้าถึงความจริงตามหลักธรรมชาติได้ พระองค์จึงทรงก่อตั้งสังฆะหรือสงฆ์ขึ้นมา เพื่อที่จะเปิดโอกาสให้หมู่ชนสามารถประพฤติปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความจริงตามหลักพระพุทธศาสนาได้ อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงความจริงก็ต้องการอาศัยการควบคุมร่างกายและประพฤติตามหลักพระวินัยซึ่งเป็นระเบียบกฎเกณฑ์ที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้ ที่เป็นทั้งสิกขาบทและข้อวัตรที่เป็นบทฝึกที่เอื้อให้หมู่ภิกษุสามารถประพฤติปฏิบัติตนตามครรลองที่ตั้งงาม

3) เปรียบเทียบมโนทัศน์เรื่องวินัย

มโนทัศน์ของฟูโกต์ระเบียบวินัยได้ถูกนำมาเชื่อมโยงเข้ากับการเมืองที่เข้มงวดกดขี่กับเรือนร่างในเรื่องปลีกย่อย (detail) เพื่อสร้างอัตบุคคลที่สั่งสอนตัวเองได้ หรือ “ร่างกายในใต้บงการ” (docile body) เพื่อให้เป็นร่างกายที่เชื่อมกับบรรดประโยชน์อันเป็นวิถีทางเศรษฐศาสตร์ ทั้งยังทำให้ร่างกายสยบยอมหรือเชื่อฟัง (obedience) อันเป็นมิติทางการเมือง ซึ่งเป็นประเด็นทางการเมืองที่เรียกว่า “การเมืองเรื่องเรือนร่าง” (a political anatomy) อันถือเป็นกลไกแห่งอำนาจ ที่ฟูโกต์เรียกว่า จุลฟิสิกส์แห่งอำนาจ (micro-physics of power) Michel Foucault, 1979 138 – 139) ลักษณะการควบคุมวินัยเช่นนี้มีจุดมุ่งหมายก็เพื่อควบคุมทั้งส่วนย่อยและส่วนรวมทั้งหมดของร่างกาย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานเฉพาะในแต่ละด้าน

ฟูโกต์เห็นว่า เครื่องมือในการสร้างวินัยที่สำคัญคือการสังเกตการณ์ (observation) การสังเกตคือเทคนิควิธีการที่เชื่อมโยงอำนาจเข้ากับการมองเห็น (visibility) การสังเกตพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ ถูกพัฒนามาจากการสังเกตในค่ายทหาร ซึ่งอาศัยความรู้ในเรื่องเรขาคณิตและสถาปัตยกรรม (การสร้าง panopticon ในทัณฑสถานสมัยใหม่) ที่จะช่วยให้สายตาแห่งอำนาจมองเห็นการเคลื่อนไหวได้จากจุดจุดเดียว เครื่องมืออย่างที่สองคือ มาตรการวัดความเป็นปกติ (normalizing judgment) โดยที่ร่างกายของปัจเจกบุคคลซึ่งไม่โอเนอ่อนและทำตามระเบียบวินัยนั้น คือความผิดปกติซึ่งต้องอาศัยสถาบันทางสังคมในการกล่อมเกลามาให้เข้าไปสู่เส้นทางความปกติซึ่งเป็นเป้าหมายของการปกครองของรัฐสมัยใหม่ นอกจากนั้นในการควบคุมร่างกาย

ให้ดำรงอยู่ในระเบียบวินัยยังต้องอาศัยเครื่องมือคือ การตรวจสอบ (examination) ประเมินผล จัดลำดับ ให้คะแนน และมีบทลงโทษ สังคมแห่งวินัยจึงมีกระบวนการที่เรียกว่า “การประเมินความปกติ” (normalization process) ซึ่งหมายถึง การวัดภาวะความธรรมดาที่สอบผ่านเกณฑ์ เพื่อจัดระเบียบ และประเมินความเบี่ยงเบน ผิดปกติ โดยกระทำผ่านสถาบันทางสังคมซึ่งมีตั้งแต่ วัด โรงเรียน โรงงาน โรงพยาบาล ค่าอาหาร ฯลฯ ทั้งนี้เทคนิควิธีการของสังคมสมัยใหม่ได้จัดวาง ตำแหน่งแห่งที่ของบุคคลจำนวนมากเพื่อเข้ามาทำหน้าที่ประเมินความปกติของสังคมไม่ว่าจะเป็นครู พ่อแม่ พระสงฆ์ ผู้สูงอายุ ตำรวจ ผู้พิพากษา สื่อมวลชน ตลอดจนแพทย์และพยาบาล ฯลฯ

อาจกล่าวได้ว่า วินัยใหม่โน้ตศน์ของฟูโกต์นั้น จึงหมายถึงเทคนิควิธีการของอำนาจ ในสังคมสมัยใหม่ ที่ให้ความสำคัญกับการควบคุมร่างกายของประชากร เพื่อให้ร่างกายเป็นหน่วยการผลิตที่มีประสิทธิภาพและเกิดอรรถประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ก็ด้วยอาศัยสถาบันทางสังคมสมัยใหม่ที่เข้ามาจัดการกับร่างกายของปัจเจกบุคคลในมิติทางด้านพื้นที่และเวลาในระดับต่างๆ ในลำดับต่อไปผู้วิจัยจะสำรวจมโนทัศน์ในเรื่องวินัยของพุทธปรัชญาเพื่อให้เห็นความเหมือนและแตกต่างกับมโนทัศน์เรื่องวินัยของฟูโกต์

ในส่วนของพุทธปรัชญา วินัยดำรงอยู่ในฐานะของการเป็นระเบียบแบบแผนความประพฤติ ตลอดถึงความประพฤติและการประกอบกิจกรรมต่างๆ ซึ่งจัดวางไว้ในฐานะเป็นประมวลแห่งข้อบัญญัติ ข้อกำหนด กฎน้อยใหญ่สำหรับควบคุมกำกับความประพฤติและการปฏิบัติของพระภิกษุให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันที่จะก่อให้เกิดความเรียบร้อยดีงาม และความเจริญงอกงาม สัมฤทธิ์ความมุ่งหมาย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2555: 115) อีกประการหนึ่ง วินัยมีลักษณะเป็นข้อศึกษา หรือแบบฝึกความประพฤติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ รวมทั้งมีลักษณะเป็นข้อปฏิบัติที่ต้องทำหรือเว้นไม่ทำให้ทำ เพื่อให้ภิกษุมีความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม ลักษณะของข้อปฏิบัติเช่นนี้ เรียกว่า สิกขาบท โดยที่สิกขาบททั้งหลายรวมกันเรียกว่า วินัย ดังนั้นการปฏิบัติตามสิกขาทั้งหลาย คือการตั้งอยู่ในวินัย อันหมายถึงความประพฤติที่ถูกต้องตามสิกขาบท เพราะฉะนั้นการประพฤติที่เป็นไปตามวินัยก็เป็นจัดว่าเป็นการตั้งอยู่ในศีล เช่นว่า สิกขาบท ซึ่งมีทั้งหมด 227 ข้อ เรียกรวมกันว่า วินัยของภิกษุ ภิกษุรูปใดที่ตั้งอยู่ในวินัยของภิกษุ ควบคุมร่างกายของตนเอง ประพฤติถูกต้องตามสิกขาบทสำหรับภิกษุก็เป็นเรียกได้ว่าเป็นผู้มีศีล หรือสิกขาบทจำนวน 311 ข้อ เรียกรวมกันว่า วินัยของภิกษุณี ภิกษุณีที่ตั้งอยู่ในวินัยของภิกษุณี ควบคุมร่างกาย ประพฤติถูกต้องตามสิกขาบทสำหรับภิกษุณี ก็เป็นเรียกได้ว่าเป็นภิกษุณีผู้มีศีล หรือสิกขาบททั้ง 5 ข้อ สำหรับคฤหัสถ์ คือพุทธศาสนิกชนที่เป็นคนทั่วไป เมื่อคฤหัสถ์ประพฤติถูกต้องตามหลักสิกขาบท 5 ข้อนี้ ก็จัดว่าเป็นผู้มีศีล

กล่าวได้ว่า ในทางพุทธปรัชญาคำสอนหรือหลักปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับสังคม และสะท้อนถึงเจตนารมณ์ของพุทธศาสนาในด้านที่มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมากที่สุดก็คือ คำสอนที่ว่าด้วยการปฏิบัติในขั้นศีล อันเนื่องมาจากศีลเป็นระบบควบคุมชีวิตด้านนอกของปัจเจกบุคคล ที่

แสดงออกผ่านทางร่างกายและวาจา ศิลจึงเป็นระเบียบที่วาดด้วยความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน การดำเนินกิจกรรมต่างๆของผู้คนในสังคมให้เรียบร้อยและเกื้อกูลแก่การดำรงอยู่ด้วยดีของสมาชิกในสังคม อย่างไรก็ตาม ศิล มีความหมายอยู่ 2 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับทั่วไป อันหมายถึงระดับธรรม หรือระดับที่ยังเป็นธรรม คือเป็นลักษณะข้อแนะนำสั่งสอน หรือหลักความประพฤติที่แสดงให้รู้และเข้าใจ กล่าวคือ ผู้ที่ทำความดี ความชั่ว มีความประพฤติดี ความประพฤติชั่วหรือรักษาศีล ละเมียดลีย่อมได้รับผลดีผลชั่วตามเหตุปัจจัย ตามกฎธรรมดาแห่งความดีความชั่ว ที่เรียกว่าเป็นกฎแห่งธรรมหรือตามกฎแห่งกรรม 2) ระดับเฉพาะที่ได้แก่ ระดับวินัย หรือระดับที่เป็นวินัย คือมีลักษณะที่เป็นแบบแผนหรือข้อบังคับที่บัญญัติหรือกำหนดขึ้นไว้ ในทำนองเดียวกับการตราประมวลกฎหมาย สำหรับกำกับควบคุมความประพฤติของสมาชิกในชุมชนหรือในสังคม ทั้งนี้โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับความมุ่งหมายของหมู่คณะ ดังนั้นผู้ละเมิดบทบัญญัติแห่งศีลประเภทวินัยจึงมีความผิดตามโทษทางอาญาของหมู่คณะนั้นๆ

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัย “การศึกษาเปรียบเทียบมโนทัศน์เรื่องร่างกายในปรัชญาของมิเชลฟูโกต์ และพุทธปรัชญาเถรวาท” นี้ ต้องการสำรวจมโนทัศน์เรื่องร่างกาย โดยที่ร่างกายของมนุษย์เป็นแบบแห่งการศึกษาซึ่งว่าเทคนิควิธีการของอำนาจที่อาศัยวินัยในการกระทำต่อร่างกายของปัจเจกบุคคล ในงานวิจัยชิ้นนี้ต้องการเพียงสำรวจตรวจสอบในภาคทฤษฎีที่ปรากฏในปรัชญาของมิเชลฟูโกต์และพุทธปรัชญาเท่านั้น หากแต่แนวทางในการศึกษาและประเด็นที่น่าสนใจ ซึ่งสามารถต่อยอดการศึกษาออกไปได้อีกก็คือ การศึกษาที่เข้าไปพิจารณาร่างกายในประวัติศาสตร์สังคมสมัยใหม่ซึ่งถูกความรู้และอำนาจควบคุม บงการ จนเป็นร่างกายที่เชื่อมโยง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประวัติศาสตร์พุทธศาสนาไทยและประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่ ซึ่งล้วนแล้วแต่ร่างกายของปัจเจกบุคคลนั้น ถูกอำนาจรัฐและความรู้ทางศาสนากระทำต่อร่างกายด้วยกันทั้งสิ้น

บรรณานุกรม

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2549). **สัณฺหวิตยา โครงสร้างนิยม หลังโครงสร้างนิยมกับการศึกษารัฐศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิภาษา.

ซี.อี.เอ็ม. โจต. (2513). **ปรัชญา. วิทย์ วิศเวทย์ (แปล)**. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2552). **ปรัชญากรีก บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2535). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2553). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก 2500**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมภาร พรหมทา. (2552). **มนุษย์กับศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แสง จันทร์งาม. (2534). **ศาสนศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชจำกัด.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2552). **คิดอย่างมิเชล ฟูโกต์ คิดอย่างวิพากษ์**. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย เชียงใหม่.
- David Armstrong. (1987). **Bodies of knowledge: Foucault and problem of human Anatomy**. in Graham Scambler (ed.) **Sociology theory and Medical Sociology**. London: Tavistock publication.
- J. Cottingham. R. Stoothoff. and D. Murdoch (trans.). (1985). **The Philosophical Writings of Descartes. Vols. I and II**. Cambridge: Cambridge University.
- Michel Foucault. (1987). **Body/Power in C. Gordon (ed.)**. Michel Foucault: Power/Knowledge. Brighton: Harvester.
- _____. (1979). **Discipline and Punish: the birth of prison**. Harmondsworth: Penguin Books.
- _____. (1973). **The order of thing : an archaeology of the human sciences** New York : Vintage Books.
- _____. (1980). **The History of Sexuality Vol I: The Will to Knowledge**. trans. Robert Hurley. New York: Vintage book, 1980.
- _____. (1994). **Madness and Civilization: A History of Insanity in the Age of Reason**. New York: Vintage,
- _____. (2002). **Power: Essential works of Foucault 1954 – 1984. Volume 3. (ed. Jame D. Faubion)**. London: Penguin Books.
- _____. (1980). **Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972-1977. Colin Gordon (ed.)** New York: Vintage Book,
- Paul Friedlander. (1958). **Plato**. New Jersey: Princeton University Press.